

ПРЕПОРУКЕ САВЕТОДАВНОГ КОМИТЕТА ОКВИРНЕ КОНВЕНЦИЈЕ ЗА ЗАШТИТУ НАЦИОНАЛНИХ МАЊИНА ИЗ ТРЕЋЕГ МИШЉЕЊА ЗА СРБИЈУ

Члан 3.

1. Сваки припадник националне мањине имаће право да слободно бира да буде третиран као такав или не и неће доћи у неповољан положај због таквог опредељења или вршења права везаних за то опредељење.

2. Припадници националних мањина могу да врше она права и уживају слободе које произлазе из принципа уграђених у садашњу Оквирну конвенцију, појединачно или у заједници с другима.

Персонални обим примене

37¹. Саветодавни комитет охрабрује органе да наставе са применом флексибилног приступа у пракси ка остваривању приступа мањинским правима за недржављане који говоре један од мањинских језика у употреби у Србији и позива их да поново размотре критеријум држављанства наведен у Закону о националним мањинама.

38. Комитет препоручује органима да устрају у својим напорима да регулишу статус лица чије је држављанство, односно правни статус остао нерешен, а којима ово може представљати непотребну препреку за остваривање права националних мањина.

Поштовање посебног идентитета припадника националних мањина

43. Саветодавни комитет поново подстиче органе Србије да наставе да се стриктно придржавају начела слободне самоидентификације садржаног у члану 3. Оквирне конвенције.

44. Паралелно с тим, подстиче их да предузму кораке – задржавајући своју неутралност по питању исхода – на промовисању конструктивног дијалога између лица која се идентификују као припадници националне мањине Румуна и националне мањине Влаха, као и између лица која се идентификују као припадници националне мањине Хрвата и националне мањине Буњеваца.

Попис

49. Саветодавни комитет позива органе да следе флексибилан приступ код коришћења података прикупљених пописом у циљу израде политике која утиче на права припадника националних мањина, посебно у погледу Рома и у областима у којима је бојкот знатно утицао на резултате пописа. Комитет препоручује органима да наставе да воде непосредан дијалог са представницима албанске мањине како би алтернативни извори података,

---

¹Бројеви испред пасуса, 37, 38 и надаље означавају ставове из Трећег мишљења Саветодавног комитета Оквирне конвенције за заштиту националних мањина

укључујући и податке независних истраживања, били узети у обзир на одговарајући начин.

Заштита података о националности

52. Саветодавни комитет позива српске органе да усвоје неопходне прописе који би омогућили да се у пракси у потпуности примењују постојеће домаће законске гаранције у вези са прикупљањем и обрадом посебно осетљивих личних података, а посебно етничке припадности појединаца, језика и религије, Комитет поново позива органе да Поверенику за информације од јавног значаја и заштити података о личности обезбеде сва неопходна средства која су му потребна за ефикасно обављање задатака.

Члан 4.

1. Стране уговорнице се обавезују да ће припадницима националних мањина гарантовати равноправност пред законом и једнаку законску заштиту. У том смислу забрањена је било каква дискриминација на основу припадности националној мањини.

2. Стране уговорнице се обавезују да усвоје, где је потребно, одговарајуће мере како би у свим областима економског, друштвеног, политичког и културног живота обезбедиле пуну и стварну једнакост припадника националне мањине и припадника већине. У том погледу ће водити рачуна о специфичним условима припадника националних мањина.

3. Мере усвојене сходно ставу 2. неће се сматрати актом дискриминације.

Законодавни оквир за забрану дискриминације

56. Саветодавни комитет препоручује органима да предузму све неопходне мере како текст Закона о забрани дискриминације не би онемогућио припаднике националних мањина да подносе своје притужбе на дискриминацију у области становања и социјалне заштите, и да у том циљу, по потреби, измене и допуне Закон.

57. Саветодавни комитет позива органе да елиминишу све неосноване услове држављанства из уставних одредби и одредби кривичног законодавства које се релевантне за заштиту националних мањина.

Позитивне мере

61. Саветодавни комитет препоручује да се текст члана 76. став 3. Устава који се тиче позитивних мера у погледу припадника националних мањина усагласи и приближи духу члана 4. ст. 2. и 3. Оквирне конвенције и да се усагласи са признавањем посебних мера у члану 21. Устава.

Праћење дискриминације и доступна правна средства

69. Саветодавни комитет позива органе на свим нивоима да обезбеде брз и потпун наставак активности у вези са налазима и препорукама Заштитника грађана, Покрајинског омбудсмана и Повереника за заштиту равноправности у свим случајевима који се односе на припаднике националних мањина.

70. Саветодавни комитет позива органе да брзо обезбеде одговарајуће просторије Поверенику за заштиту равноправности како би се овој институцији омогућило да запосли максималан број кадрова и обезбеди ефикасну обраду примљених жалби. Комитет наглашава да институције омбудсмана на свим нивоима, као и Повереник за заштиту равноправности морају имати одговарајућу подршку како би им се омогућило да буду у положају у којем могу вршити своје задатке ефикасно и како би припадници националних мањина били упозната са овим институцијама и како би им оне биле доступне, и то и на њиховим језицима.

71. Саветодавни комитет препоручује органима да усвоје мере које имају за циљ прикупљање поузданих података о дискриминацији у свим релевантним областима и да у ту сврху израде адекватне методе прикупљања података о етничкој припадности, уз пуно поштовање права на слободну самоидентификацију, у складу са међународним стандардима о заштити личних података.

Положај Рома

80. Саветодавни комитет препоручује органима да обезбеде доделу адекватних људских и финансијских ресурса за остварење циљева утврђених у Акционом плану за спровођење Стратегије за унапређење положаја Рома 2012-2014. Локалне самоуправе и представници Рома треба да наставе са директним учешћем у оцени спровођења Стратегије и у осмишљавању даљих корака у том погледу.

81. Органи би требало пажљиво да провере какав утицај у пракси имају мере које су до сада предузете у олакшавању регистрације пребивалишта особа које живе у неформалним насељима и успостављању процедуре за касну регистрацију датума рођења „правно невидљивих“ лица. Они би посебно требало да предузму све неопходне кораке – укључујући измену релевантног законодавства или прописа, по потреби – како би се обезбедило да ове мере помажу Ромима који живе у неформалним насељима да добију личне исправе потребне за остваривање других права, као и да омогуће „правно невидљивим“ лицима, која би другачије била апатриди, не само да региструју свој датум рођења већ и да добију држављанство. Судске одлуке о регистрацији датума рођења се такође морају брзо спровести.

82. Саветодавни комитет подстиче органе да одмах окончају принудно исељење и у домаће законодавство уведу одредбе којима се гарантује право на одговарајући смештај и на то да не подлежу принудном исељењу. У случају исељења, она се морају спровести потпуности у складу са међународним стандардима у овој области. Штавише, органи би требало, у консултацијама са представницима Рома, да направе јасан општи план о томе која неформална насеља би требало побољшати и легализовати, а која би требало иселити и при том обезбедити одговарајући алтернативни смештај њиховим становницима.

83. Саветодавни комитет снажно подстиче органе да наставе са запошљавањем здравствених медијатора у циљу побољшања приступа здравственој нези за Роме, као и њиховог општег здравственог стања, те да наставе са напорима у подизању нивоа свести здравствених радника о потребама Рома.

Члан 5.

1. Стране уговорнице се обавезују да стварају потребне услове како би припадници националних мањина очували и развијали своју културу и сачували неопходне елементе свог идентитета, наиме религију, језик, традиције и културно наслеђе.

2. Без штете по мере предузете у складу са њиховом општом политиком интеграције, стране уговорнице ће се уздржати од политике или праксе које имају за циљ асимилацију припадника националних мањина против њихове воље и штитиће та лица од сваке акције усмерене ка таквој асимилацији.

Политика пружања подршке културама националних мањина

89. Саветодавни комитет позива државне и покрајинске органе да преиспитају систем за доделу јавних средстава саветима националних мањина како би се обезбедило да систем омогући свим националним мањинама, посебно бројчано мањим, да у потпуности имају користи од могућности које такво финансирање може обезбедити.

90. Понавља свој позив органима да предузму неопходне кораке у оспособљавању Буџетског фонда за националне мањине и обезбеде да његово функционисање и састав адекватно укључују националне мањине. Саветодавни комитет поново препоручује да се постојећа средства за очување, унапређење и развој култура националних мањина такође ставе на располагање другим релевантним актерима поред савета националних мањина, посебно невладиним организацијама и удружењима националних мањина.

Члан 6.

1. Стране уговорнице ће подстицати дух толеранције и међукултурног дијалога и предузимати одговарајуће мере за унапређење узајамног поштовања и разумевања и сарадње међу свим људима који живе на њиховој територији, без обзира на етнички, културни, језички или верски идентитет тих лица, а посебно у области образовања, културе и масовног информисања.

2. Стране уговорнице се обавезују да предузму одговарајуће мере како би заштитиле лица која могу бити изложена претњама или дискриминацији, непријатељствима или насиљу због свог етничког, културног, језичког или верског идентитета.

Међуетнички односи

97. Саветодавни комитет препоручује српским органима да ојачају напоре у изради и спровођењу мера за повећање и јачање контаката и интеракција између различитих заједница које живе у Србији. Посебне напоре у том смислу би требало уложити у подручје Санцака и јужне Србије. Од великог су значаја мере којима се подстиче међусобна заинтересованост, као и поштовање и разумевање међусобних култура међу младима. У овом контексту би требало боље искористити савете за међуетничке односе.

98. Саветодавни комитет такође препоручује органима да ојачају напоре у борби против предрасуда против Рома у свим областима свакодневног живота. Понавља свој позив органима да обрате посебну пажњу на то да се, у ситуацијама када се Роми који

живе у неформалним насељима премештају у друге области, обезбеди да се то чини на транспарентан начин и у консултацијама, како са ромским становништвом које се премешта, тако и са становницима области у које се Роми премештају, користећи посредовање када је то неопходно.

Злочини из мржње и улога полицијских органа

105. Саветодавни комитет упућује снажан позив српским органима да обезбеде да кривичноправни систем адекватно решава злочине из мржње спречавањем, детаљним испитивањем и гоњењем починилаца аката насиља над лицима која припадају националним мањинама. Препоручује српским органима да ојачају напоре у подизању нивоа свести полиције, тужилаца и судија о важности гоњења починилаца кривичних дела мотивисаних мржњом и да појачају мере уведене за обуку свих релевантних актера у кривичноправном систему како би се обезбедило да се он примењује у пракси.

106. Саветодавни комитет снажно подстиче органе да наставе и прошире своје напоре да полицијске снаге адекватно одражавају етничку разноликост становништва у подручју у којем раде.

107. Предлаже успостављање ефикасних и независних механизма надзора ради решавања притужби на недолично понашање полиције и обезбеђења да се утврђени случајеви недоличног понашања и злоупотреба људских права припадника националних мањина од стране полиције одговарајуће казне.

Присутност националних мањина и питања која су за њих значајна у медијима

111. Саветодавни комитет поново позива све органе, док истовремено потпуно поштује и активно промовише уређивачку независност медија, да предузму мере и охрабре националне и покрајинске/регионалне медије да направе програме којима се промовише толеранција и интеркултурално разумевање.

112. Стручно усавршавање новинара и других медијских професионалаца требало би да привуче већу пажњу како би се побољшало медијско извештавање о мањинским питањима. Органи би требало да подрже иницијативе осмишљене за подстицање уравнотеженог и објективног извештавања. Активности мониторинга Савета РРА треба оснажити, а органи би требало да преиспитају начин на који се његови чланови одређују како би се обезбедило да се мањинске гледишта одговарајуће представљају.

Расељена лица

116. Саветодавни комитет снажно подстиче органе да наставе са спровођењем Националне стратегије за решавање питања избеглица и интерно расељених лица и да осигурају да су одговарајућа средства додељена за њено спровођење, укључујући и период након 2014. године. Наглашава потребу да се пронађу трајна решења за ова лица, укључујући локалну интеграцију, и решавањепитање недостатка личних докумената као приоритет.

Члан 8.

Стране уговорнице ће обезбедити поштовање права сваког припадника националне мањине на слободу мирног окупљања, слободу удруживања, слободу изражавања и слободу мисли, уверења и вероисповести.

Слобода вероисповести

122. Саветодавни комитет поново ургира код органа да осигурају да се право припадника националне мањине на оснивање верских институција, организација и удружења у потпуности гарантује у законодавству и остварује у пракси. Препоручује им да без даљег одлагања у том погледу примене препоруке Заштитника грађана и Повереника за заштиту равноправности.

123. Саветодавни комитет даље препоручује органима да предузму активне кораке – уз поштовање начела одвојености државе и религије - у промовисању проналажења прагматичних решења у свим случајевима где би она могла помоћи у превазилажењу потешкоћа у приступу припадника националних мањина богослужењу на њиховом матерњем језику.

Члан 9.

1. Стране уговорнице се обавезују да ће признати да право на слободу изражавања сваког припадника националне мањине укључује слободу мишљења, и примања и преношења информација и идеја на језику мањине без мешања јавних органа и без обзира на границе. Стране уговорнице ће у оквиру својих правних система осигурати да припадници националних мањина не буду дискриминисани у свом приступу средствима јавног информисања.

2. Став 1. не спречава стране уговорнице да захтевају поседовање одобрења, која се издају без дискриминације, а на основу објективних критеријума, за емитовање радио и телевизијских програма или за рад биоскопских предузећа.

3. Стране уговорнице неће ометати стварање и коришћење штампаних средстава информисања од стране припадника националних мањина. У законским оквирима за РТВ, обезбедиће колико год је могуће, а узимајући у обзир одредбе става 1, да припадници националних мањина добију могућност стварања и коришћења сопствених средстава јавног информисања.

4. Стране уговорнице ће у оквиру својих правних система усвојити одговарајуће мере како би припадницима националних мањина олакшале приступ медијима, у циљу повећавања толеранције и омогућавања културног плурализма.

Законодавни оквир у вези са медијима националних мањина

128. Саветодавни комитет препоручује да се савети националних мањина добро консултују у процесу израде и доношења закона који регулишу приватизацију медија. Посебну пажњу треба посветити обезбеђењу да овај процес не доведе до смањења броја понуда емитовања програма на мањинским језицима, посебно у случајевима у којима се могу појавити питања комерцијалне одрживости таквог емитовања. Питања везана за

улогу савета националних мањина у медијима такође је потребно решити у консултацијама са овим саветима, као и са самим медијима и удружењима.

Приступ медијима припадника националних мањина

134. Саветодавни комитет поново охрабрује српске органе да промовишу развој стручног оспособљавања, укључујући стручно усавршавање новинара који припадају националним мањинама. Такође охрабрује власти, посебно на државном нивоу, да узму у обзир потребу за довољним и стабилним финансирањем како би се загарантовала одрживост медија на мањинским језицима, као саставног дела приступа информисању припадника националних мањина, посебно изван Војводине.

135. Саветодавни комитет препоручује да се утицај увођења дигиталног емитовања телевизијског програма на медијама мањина мора пажљиво преиспитати, потпуно се консултујући са саветима националних мањина. Повећане могућности да се допре до разуђених мањина требало би у потпуности искористити и истовремено предузети све неопходне мере за очување емитовања телевизијског програма на локалном нивоу за националне мањине које су концентрисане у одређеним деловима земље.

Члан 10.

1. Стране уговорнице се обавезују да признају да сваки припадник националне мањине има право да користи слободно и без ометања свој мањински језик, приватно и јавно, усмено или писмено.

2. У областима традиционално или знатно насељеним припадницима националних мањина, ако то ова лица захтевају, или такав захтев одговара реалним потребама, стране ће у мери у којој је то могуће настојати да осигурају услове који би омогућили употребу мањинског језика у односима између припадника националних мањина и административног органа.

3. Стране уговорнице се обавезују да гарантују право сваком припаднику националне мањине да буде обавештен, без одлагања, на језику који разуме, о разлозима хапшења и о карактеру и узроку оптужбе против њега и да се брани на том језику, ако је потребно, уз бесплатну помоћ тумача.

Употреба мањинског језика у односима са локалним органима

140. Саветодавни комитет подстиче српске органе да осигурају да су законске одредбе које регулишу употребу мањинских језика у контактима са локалним органима у потпуности спроведене без даљег одлагања. Подстиче их и да промовишу флексибилну примену 15% доње границе за увођење мањинских језика у службену употребу на локалном нивоу, имајући у виду да је према Оквирној конвенцији и према домаћем закону довољно да неку област традиционално насељавају припадници националне мањине.

141. Саветодавни комитет такође препоручује органима да предузму кораке у промовисању запошљавања државних службеника на локалном нивоу који су стручни у одговарајућим језицима и препоручује органима да обезбеде све неопходне расположиве

ресурсе и подигну ниво свести како би осигурали да припадници националних мањина ефикасно остварују своја права у овој области.

Члан 11.

1. Стране уговорнице се обавезују да признају да сваки припадник националне мањине има право да користи своје презиме (патроним) и име на језику мањине и право на њихово званично признавање по модалитетима утврђеним у њиховом правном систему.

2. Стране уговорнице се обавезују да ће сваком припаднику националне мањине признати право да на свом мањинском језику истакне ознаке, натписе и друге информације приватне природе које су јавно видљиве.

3. У областима које су традиционално насељене знатним бројем припадника националне мањине, стране уговорнице ће настојати да у оквиру својих правних система, а укључујући где је то потребно и споразуме са другим државама узимајући у обзир њихове специфичне услове, да истакну традиционалне локалне називе, имена улица и друге топографске назнаке намењене јавности и на језику мањине, ако постоји довољна тражња за таквим знацима.

Лична имена и презимена на мањинским језицима

146. Саветодавни комитет препоручује српским властима да појачају своје напоре у обуци матичара о садржају и одговарајућој примени правила у овој области, као и да осигурају потпуни приступ информацијама припадницима националних мањина о процесу уписа имена на мањинским језицима.

Топографски знаци

150. Саветодавни комитет препоручује властима да предузму све неопходне мере како би се осигурало да се локалне управе у којима је мањински језик или језици у службеној употреби, придржавају своје обавезе постављања топографских знакова на одговарајућем језику или језицима.

Члан 12.

1. Стране уговорнице ће где то одговара, предузети мере у области образовања и истраживања како би се неговали култура, језик и вера националних мањина и већине.

2. У том контексту стране уговорнице ће између осталог обезбедити одговарајуће могућности за обуку наставника и доступност наставних учила, и олакшати контакте између ученика и наставника различитих заједница.

3. Стране уговорнице се обавезују да обезбеде једнаку могућност приступа образовању на свим нивоима за припаднике националних мањина.

Обука наставника и уџбеници

156. Саветодавни комитет препоручује српским властима да појачају своје напоре да обезбеде доступност уџбеника на мањинским језицима на начин који одговара потребама националних мањина. Посебно се наглашава значај да се **процедуре одобравања уџбеника експедитивно спроводе**, да савети националних мањина буду правовремено обавештени о проблемима неусклађености са наставним планом српског образовног система, као **и да мали тираж не чини препреку за објављивање таквих уџбеника.**

157. Органи треба да обезбеде одговарајуће могућности **за обуку наставника о језицима националних мањина и да брзо одговоре на захтеве националних мањина који се тичу ове теме.**

Положај Рома у сфери просвете

161. Саветодавни комитет ургира да власти предузму све неопходне кораке у циљу укидања сегрегације ромске деце у образовању, у свим школама, укључујући и специјалне.

162. Државни органи се охрабрују да без одлагања креирају политичке мере за ефикасно повећање приступа редовном образовању и побољшање образовне перспективе ромске деце, и то обезбеђивањем олакшаног приступа ученицима којима недостаје комплетна документација, промовисањем неопходности похађања предшколског образовања, подржавањем присуства педагошких асистената у школским установама, као и пружањем других видова подршке, попут давања бесплатних уџбеника друштвено-економски угроженим породицама.

Признавање диплома и једнаке могућности у приступу високом образовању

167. Саветодавни комитет охрабрује власти да остваре своје напоре у обезбеђивању уредног и брзог признавања диплома које су издале образовне институције са Косова* и друге институције из региона.

168. Поред тога, снажно подстиче власти да наставе са пружањем подршке у процесу обезбеђивања вишег образовања у јужној Србији, да предузму све неопходне мере како би се решиле преостале потешкоће у овом контексту, као и да прате и редовно оцењују постигнут напредак, у сарадњи са представницима конкретних националних мањина.

Члан 14.

1. Стране уговорнице се обавезују да признају да сваки припадник националне мањине има право да учи свој мањински језик.

2. У областима насељеним припадницима националних мањина традиционално или у знатном броју, ако има довољно захтева, стране уговорнице ће настојати да обезбеде, у мери у којој је то могуће и у оквиру својих образовних система, да припадници тих мањина имају одговарајуће могућности да уче језик мањине или да се обучавају на том језику.

3. Став 2. овог члана примениће се без штете по изучавање званичног језика или наставе на том језику.

Настава на мањинским језицима и настава мањинских језика

174. Саветодавни комитет охрабрује српске власти да наставе са обезбеђивањем образовања на мањинским језицима и да осигурају смањење ограничења током процеса ревизије закона о основном и средњем образовању.

175. Штавише, властима је препоручено да уклоне све непотребне препреке за остваривање права на образовање на мањинским језицима, посебно обезбеђењем стања у којем се законске одредбе које регулишу наставу и учење мањинских језика доследно примењују широм Србије, нарочито на локалном нивоу, и у којем се формални услови за покретање наставе не користе у пракси као средство за њено спречавање.

Члан 15.

Стране уговорнице ће створити услове потребне за делотворно учешће припадника националних мањина у културном, друштвеном и економском животу и јавним односима, посебно оним који се на њих односе.

Заступљеност у представничким телима

180. Саветодавни комитет охрабрује српске власти да **наставе са промовисањем ефикасног учешћа националних мањина у изборном процесу.** Истовремено, требало би размотрити постојеће одредбе које се тичу избора посланика како би се избегле злоупотребе флексибилнијих одредаба о странкама националних мањина, **и промовисати ефикасније учешће малобројних националних мањина у изборним телима на националном нивоу.**

Учешће у државној управи и судству

186. Саветодавни комитет понавља своју препоруку да српски органи треба да **предузму мере за прикупљање свеобухватних информација о заступљености националних мањина у државној управи на свим нивоима,** у потпуности поштујући међународне стандарде у области заштите личних података.

187. Саветодавни комитет поново позива српске органе да предузму одлучне мере и циљу разматрања **недовољне заступљености националних мањина у јавној управи, нарочито на нивоу државе.** Такве мере би требало предузети и у судству, посебно када су у питању албанска и бошњачка национална мањина. Снажно се охрабрују напори да се створе **мултиетничке полицијске снаге,** те посебну пажњу треба посветити обезбеђењу одговарајуће заступљености Бошњака у полицијским снагама у Санџаку.

Национални савети националних мањина

200. Саветодавни комитет снажно подстиче државне органе да наставе своје активности у процесу ревидирања Закона о националним саветима националних мањина, **у тесној сарадњи са представницима свих националних мањина и цивилног друштва. Притом, треба обазриво решити све неусклађености са другим прописима** и поставити јасан

критеријум за пренос надлежности националним саветима националних мањина. Такође треба обезбедити регулисање свих случајева сукоба интереса између два или више савета на основу јасних критеријума, те ојачати законске одредбе које регулишу изборе националних савета националних мањина и њихову примену, како би се осигурало пуно поштовање начела слободне самоидентификације.

201. **Власти треба да се суздрже од мешања у унутрашње послове националних савета националних мањина.**

202. Саветодавни комитет позива државне органе да промовишу успостављање и ефикасан рад савета за међунационалне односе на локалном нивоу у свим општинама са етнички мешовитим становништвом.

Учешће у друштвено-економском животу

207. Саветодавни комитет позива српске власти да наставе да улажу напоре на унапређење ситуације у општинама Прешево, Бујановац и Медвеђа у контексту, између осталог, убрзаног развоја региона и учешћа припадника албанске националне мањине у економском животу тог подручја.

208. Власти Републике Србије се позивају да, у сарадњи са представницима националних мањина, усвоје позитивне мере у циљу решавања положаја припадника националних мањина који живе у економски неразвијеним подручјима. Посебна пажња је и даље потребна у погледу ефикасног решавања идентификованих проблема који се односе на приступ Рома запослењу.

Члан 18.

1. Стране уговорнице ће настојати да, тамо где је то потребно, закључе билатералне и мултилатералне споразуме са другим државама, посебно суседним државама, како би осигурале заштиту припадника односних националних мањина.

2. Тамо где је то релевантно, стране уговорнице ће предузети мере за подстицај прекограничне сарадње.

Билатерални уговори и регионална сарадња

212. Саветодавни комитет охрабрује органе да наставе да предузимају напоре у оснаживању регионалне сарадње и дијалога.